

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування

Державні та муніципальні фінанси

(назва магістерської програми)

на тему: **«Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування»**

(назва теми)

Виконавець:

студент ЦЗФН факультету

Ковальчук Наталія Андріївна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

Д.є.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Волохова Ірина Семенівна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми За місцевими бюджетами відповідно до положень Бюджетного кодексу України закріплені чітко визначені податкові та неподаткові доходи. При цьому автори бюджетного кодексу вважали, що з його ухваленням місцеві бюджети здобудуть самостійність, стануть передбачувальними та прогнозованими; місцеві органи влади отримують стимули щодо нарощування та розвитку власного економічного потенціалу, до розвитку економік своїх територіальних утворень; а розмежування доходів на ті, які враховуються та які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, впровадження формульного розрахунку міжбюджетних трансфертів сприятиме їхньому зростанню. Разом з тим, досвід формування місцевих бюджетів після набуття чинності положень Бюджетного кодексу не підтверджує висловлених його авторами переваг, зокрема, фахівці фінансових служб місцевих органів влади звертають увагу на обмежений рівень доходів місцевих бюджетів. Крім того, нові завдання, які постають перед місцевим самоврядуванням на сучасному етапі розвитку країни, потребують суттєвого збільшення фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні місцевих рад та їхніх виконавчих структур.

Багато експертів вважає, що основою фінансової бази місцевих бюджетів мають бути доходи з власних джерел, які відповідають принципу правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування, а основу власних доходів мають формувати місцеві податки і збори. Досі у розпорядженні місцевих органів влади недостатньо податків, які б достатньою мірою забезпечували взаємозв'язок між жителями територіальних громад та відповідними місцевими бюджетами. Це дає підстави говорити про надзвичайну актуальність вирішення проблем диверсифікації доходів місцевих бюджетів, а також забезпечення фінансової незалежності місцевого самоврядування як умови реалізації всіх інших прав і можливостей, гарантованих йому законодавством.

Проблемам фінансової незалежності місцевого самоврядування, організації міжбюджетних відносин, трансфертної політики присвячено багато праць українських вчених, серед яких: Й.Бескид, С.Буковинський, О.Василик, І.Волохова, О.Кириленко, В.Кравченко, В.Краснова, І.Луніна, Ц.Огонь, В.Опарін, М.Пабат, К.Павлюк, Д.Полозенко, І.Сало, С.Слухай, Т.Токарева, В.Федосов, І.Чугунов, М.Чумаченко, С.Юрій. Становлення та розвиток фінансів місцевого самоврядування ґрунтовно досліджувалися зарубіжними авторами: Ш.Бланкартом, Дж.Б'юкененом, Д.Кінгом, Р.Масгрейвом, Ю.Немецом, У.Оутсом, П.Самуельсоном, Дж.Стігліцом, Дж.Стриком, Т.Тер-Мінасяном, Ч.Тьєбу, К.Фостером.

Мета дослідження розробка сукупності теоретичних положень та практичних рекомендацій пов'язаних з формуванням фінансових ресурсів

органів місцевого самоврядування, збільшенням їх фінансової незалежності в Україні.

Завдання дослідження:

- визначити сутність місцевого самоврядування;
- дослідити особливості розмежування функцій і завдань між державною владою та органами місцевого самоврядування;
- охарактеризувати джерела доходів місцевого самоврядування;
- розкрити динаміку та ключові проблеми формування доходної частини місцевих бюджетів;
- визначити роль доходів бюджетів розвитку в забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування;
- з'ясувати результативність чинної системи фінансового вирівнювання;
- визначити пріоритетні напрями зміцнення доходної бази місцевих бюджетів;
- окреслити світовий досвід формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування;
- обґрунтувати шляхи модернізації політики міжбюджетних трансфертів у контексті завдань економічного розвитку територій.

Об'єкт дослідження процес формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та відносини між бюджетами в Україні.

Предмет дослідження фінансові ресурси органів місцевого самоврядування та міжбюджетні відносини в економічній системі держави.

Методи дослідження У процесі виконання дипломної роботи використані: метод історичного і логічного аналізу літературних та інформаційних джерел з метою дослідження еволюції постановки проблеми, підходів та способів її розв'язання; методи економічного аналізу; метод кореляційно-регресійного аналізу; метод графічного та табличного відображення, системний підхід.

Інформаційна база дослідження Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові та законодавчі акти з питань реалізації державної фінансової політики в Україні, звіти Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, матеріали Держкомстату України, Рахункової палати України, монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних економістів.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (93 найменувань) та 3-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 117

сторінок. Основний зміст викладено на 91 сторінках. Робота містить 1 таблицю, 26 рисунків.

Публікації. Результати дослідження були апробовані на Студентській науково-практичній конференції «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи», проведеної 20-14 листопада 2017 року. Доповідь здійснена на тему: «Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» розглядається сутність місцевого самоврядування, розмежування функцій і завдань державної влади по вертикалі управління, доходів місцевих бюджетів та принципи їхнього формування, досліджуються джерела доходів місцевих бюджетів та міжбюджетні трансферти.

У другому розділі «ПРАГМАТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ» досліджується динаміка та ключові проблеми формування доходної частини місцевих бюджетів, доходи бюджетів розвитку в забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, результативність чинної системи фінансового вирівнювання. У третьому розділі «ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» автором запропоновані пріоритетні напрями зміцнення доходної бази місцевих бюджетів, а також модернізації політики міжбюджетних трансфертів у контексті завдань економічного розвитку територій. Розглядається світовий досвід формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

Існуюча в Україні система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреби суспільства. Функціонування місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню якісних і доступних адміністративних та соціальних послуг шляхом сталого розвитку громади.

В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято низку базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи його діяльності.

Проте від часу ухвалення Конституції України та базових для місцевого самоврядування нормативно-правових актів розвиток місцевого самоврядування фактично зупинився на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилась неспроможною до виконання усіх повноважень місцевого самоврядування.

Узагальнення міжнародного досвіду та виявлення недоліків існуючої системи формування місцевих бюджетів України дозволяє зробити висновки про те, що для зміцнення їх доходної частини необхідно:

- ❖ посилити фіскальне значення податкових доходів місцевих бюджетів за рахунок податків, що відповідають теоретичним вимогам щодо доцільності їхнього надання у розпорядження місцевих органів влади, з одночасним послабленням фінансової залежності органів місцевого самоврядування від міжбюджетних трансфертів, що надаються їм з Державного бюджету. Основним принципом віднесення податків та зборів до складу місцевих має стати принцип еквівалентності надання суспільних благ. Виходячи з теоретичних засад ефективного фінансування місцевих суспільних благ і послуг головним резервом диверсифікації доходів місцевих бюджетів України є податок на нерухомість, який відповідає головним вимогам до податків, що доцільно надавати у розпорядження органів місцевого самоврядування;
- ❖ вважаємо за доцільне змінити існуючу систему розподілу податку на доходи фізичних осіб між місцевими бюджетами та перейти до зарахування частини його надходжень за місцем проживання платника податку. Такі зміни дозволять встановити більш тісний взаємозв'язок між жителями населених пунктів і відповідними місцевими бюджетами, а також створити стимули для того, щоб місцеві органи влади при формуванні місцевих бюджетів краще враховували інтереси місцевих жителів. Податок з доходів фізичних осіб, який надходить до місцевих бюджетів за місцем проживання його платника, можна розглядати як своєрідну плату за користування місцевою інфраструктурою та за місцеві суспільні блага, що надаються з бюджетів адміністративно-територіальних одиниць;
- ❖ за підсумками оцінки практики місцевого оподаткування у розвинутих країнах можна запропонувати низку платежів локального значення, які, на нашу думку, варто було б запровадити в Україні: будівельний і туристичний збори; збори екологічного призначення, зокрема, за комунальні відходи, будівельне сміття, забруднення водою тощо;
- ❖ поновити формульний підхід для надання незв'язаних міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам. В цьому разі необхідно збільшити частку податкових доходів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. Посилення фіскального значення доходів, що не враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів, сприятиме не лише зміцненню фінансових основ місцевого самоврядування, але й підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у покращенні мобілізації

бюджетних надходжень. Задля досягнення цих цілей пропонуємо розширити перелік таких доходів органів місцевого самоврядування за рахунок додаткових власних надходжень;

- ❖ удосконалити порядок мобілізації доходів до місцевих бюджетів. З цією метою доцільно спростити процедуру справляння податків до бюджету відповідно до загальних принципів оподаткування, зокрема, до принципу максимальної зручності для платників;
- ❖ органи місцевого самоврядування позбавлені права застосовувати примусові заходи з метою забезпечення повної та своєчасної мобілізації обов'язкових платежів до місцевого бюджету. Крім того, рішення щодо надання пільг зі сплати загальнодержавних доходів, які зараховуються до місцевих бюджетів, ухвалюються на центральному рівні без погодження з органами місцевого самоврядування. При цьому не існує дійового механізму компенсації доходів, недоотриманих місцевими бюджетами унаслідок таких рішень. Для зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування необхідно забезпечити узгодження з відповідними місцевими органами питань здійснення державними органами реструктуризації, надання відстрочок, розстрочок, пільг щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які повністю або частково зараховуються до місцевих бюджетів;
- ❖ розширити повноваження органів місцевого самоврядування у питаннях формування неподаткових доходів. Перелік неподаткових доходів залежить передусім від того, які платні послуги можуть і здатні надавати населенню органи місцевого самоврядування, а також від забезпечення територій об'єктами комунальної власності. В Україні доцільно уникати масового відчуження комунальної власності та зосередитися на отриманні доходів від надання в оренду об'єктів комунальної власності;
- ❖ доцільно розширити перелік неподаткових платежів, які запроваджуються за рішеннями місцевих рад, і дати органам місцевого самоврядування право регулювати їхні розміри та встановлювати порядок їхнього справляння. Це стосується, зокрема, платних послуг, які можуть надаватися органами місцевого самоврядування та комунальними підприємствами для забезпечення житлово-комунальних, транспортних, рекреаційних потреб громадян і поліпшення умов проживання населення;
- ❖ обсяги неподаткових надходжень місцевих бюджетів можна збільшити шляхом розширення спектра необов'язкових платних послуг, що надаються органами місцевого самоврядування населенню на ринкових засадах, особливо тих, що пов'язані із виконанням власних повноважень місцевих рад.

З метою модернізації трансфертної політики, яка б створювала стимули до забезпечення умов для розвитку економіки та збільшення податкового потенціалу відповідних територій, необхідно, щоб:

- ❖ була відновлена система формульного розрахунку дотацій вирівнювання;

- ❖ оцінка податкоспроможності регіонів у формулі розрахунку дотацій вирівнювання базувалася не на фактичних показниках податкових надходжень, а на оцінках потенційних можливостей їх збільшення;
- ❖ коефіцієнт вирівнювання був нижчим за одиницю;
- ❖ запровадити корегування обсягів дотацій вирівнювання місцевим бюджетам з урахуванням динаміки економічного розвитку відповідних територій порівняно з розвитком економіки країни в цілому;
- ❖ встановити максимальну частку доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, які можуть передаватися до державного бюджету в рамках системи вирівнювання доходів місцевих бюджетів;
- ❖ зменшити частку субвенцій у загальному обсязі міжбюджетних трансфертів;
- ❖ запровадити об'єктивні критерії для надання субвенцій з Державного бюджету на користь місцевих бюджетів;
- ❖ запровадити безпосередні відносини Державного бюджету з районними та міським бюджетами міст республіканського Автономної республіки Крим та обласного значення відповідно до п.2 ст.97 Бюджетного кодексу України.

АНОТАЦІЯ

Ковальчук Н.А., «Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування»,
 (прізвище та ініціали студента) (назва кваліфікаційної роботи)
 кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра
 зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси»,
 Одеський національний економічний університет
 м. Одеса, 2017 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та відносини між бюджетами в Україні.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти місцевого самоврядування, особливості розмежування функцій і завдань між державною владою та органами місцевого самоврядування, існуючі джерела доходів місцевого самоврядування.

Проаналізована динаміка та ключові проблеми формування доходної частини місцевих бюджетів. Проаналізована структура дохідної частини бюджету міста Чорноморськ Одеської області. Визначена результативність чинної системи фінансового вирівнювання.

Запропоновано, на підставі вивчення зарубіжного досвіду, нові шляхи формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування, шляхи модернізації політики міжбюджетних трансфертів у контексті завдань економічного розвитку територій.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, фінансові ресурси.

ANNOTATION

Koval'chuk N.A., «Financial resources of organs of local self-government»
(students surname and initials) (work title)
thesis for Master degree in specialty «Finances, banking and insurance »
under the program «State and municipal finances»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2017

This thesis consists of three chapters. Object of study - a process of forming of financial resources of organs of local self-government and relations between budgets in Ukraine.

The theoretical aspects of local self-government, feature of differentiating of functions and tasks, are in-process examined between state power and organs of local self-government, existent sources of profits of local self-government.

Analysed dynamics and key problems of forming of profitable part of local budgets. Analysed structure of profitable part of budget of city Chernomorsk the Odesa area. Certain effectiveness of the operating system of the financial smoothing.

It is offered, on the basis of study of foreign experience, new ways of forming of financial resources of local self-government, ways of modernization of policy of interbudgetary transfers, in the context of tasks of economic development of territories.

Keywords: organs of local self-government, local budgets, profits of local budgets, financial resources.